

İlahiyat Öğrencilerinin Akademik Başarıları, Lisansüstü Eğitim Farkındalıkları ve Lisansüstü Eğitim Niyetleri Arasındaki İlişkiler

The Relationships between Academic Achievement, Awareness about the Postgraduate Study and Postgraduate Study Intention of Theological Students

Dr. Öğr. Üyesi İshak TEKİN

Dr. Öğr. Üyesi Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Asst. Prof., Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
ishaktekin05@gmail.com
 0000-0002-3850-5691

Makale Bilgisi / Article Information		
Makale Türü / Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article	
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted	Yayın Tarihi / Published
27 Haziran / June 2022	14 Eylül / September 2022	15 Eylül / September 2022

Atıf Bilgisi / Cite as:

Tekin, İshak. "İlahiyat Öğrencilerinin Akademik Başarıları, Lisansüstü Eğitim Farkındalıkları ve Lisansüstü Eğitim Niyetleri Arasındaki İlişkiler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (Eylül 2022), 1374-1392.
<https://doi.org/10.51702/esoguifd.1136801>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research.

Etik Kurul İzni / Ethics Committee Approval: Bu çalışma için etik kurul izni, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'nın 26.05.2022 tarihli, 2022/10 numaralı kararı ile alınmıştır. / This research is conducted with the permission of the Ethics Committee of Social Sciences of Eskişehir Osmangazi University, decree no: 2022/10, 26.05.2022.

İlahiyat Öğrencilerinin Akademik Başarıları, Lisansüstü Eğitim Farkındalıkları ve Lisansüstü Eğitim Niyetleri Arasındaki İlişkiler

Öz ► Bu çalışma ilahiyat öğrencilerin akademik başarıları, lisansüstü eğitim farkındalıkları ve lisansüstü eğitim niyetleri arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu ilişkileri incelemek üzere çalışma nedensel tarama modelinde desenlenmiş; elde edilen veriler çoklu doğrusal regresyon modeli ile test edilmiştir. Araştırmanın örneklemini uygun örnekleme tekniği ile ulaşılan ve 2021-2022 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 5 üniversiteden 273 ilahiyat öğrencisi oluşturmuştur. Verilerin analizinde ilahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim farkındalıkları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, akademik başarıları ile lisansüstü eğitim niyetleri arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ($r = .13$; $p < .05$); buna karşın lisansüstü eğitim farkındalıklarıyla lisansüstü eğitim niyetleri arasında orta düzeyde ilişki olduğu ($r = .71$; $p < .01$) bulunmuştur. Çalışmada kurulan modelin test edildiği regresyon analizinde ise ilahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim farkındalıklarının lisansüstü eğitim niyetlerini yüksek düzeyde ve anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür ($R = .725$, $R^2 = .525$, $p < .001$). Sonuç olarak çalışmada test edilen modelin doğrulandığı, ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim farkındalıkları arttıkça lisansüstü eğitim niyetlerinin de artacağı, akademik başarının da buna küçük de olsa etkide bulunacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, ilahiyat öğrencileri, lisansüstü eğitim, lisansüstü eğitim farkındalığı, lisansüstü eğitim niyeti.

The Relationships between Academic Achievement, Awareness about the Postgraduate Study and Postgraduate Study Intention of Theological Students

Abstract ► This study aims to examine the relationships between academic achievement, awareness about the postgraduate study and postgraduate study intention of theological students. In order to analyze these relationships, the study was designed in the causal survey model. The obtained data were tested with a multiple linear regression model. The sample of the research consisted of 273 theology students from 5 universities studying in the 2021-2022 academic year. In the analysis of the data, there was no significant relationship between the academic achievement of theological students and their awareness of postgraduate education, and there was a low-level significant correlation between their academic study and their postgraduate study intentions ($r = .13$; $p < .05$). On the other hand, it was found that there was a medium correlation ($r = .71$; $p < .01$) between awareness about the postgraduate study and postgraduate study intention of theological students. In the regression analysis, in which the model established in the study was tested, it was observed that the academic achievements of theological students and their awareness about the postgraduate study predicted their postgraduate study intentions at a high level and significantly ($R = .725$, $R^2 = .525$, $p < .001$). As a result, it can be said that the model tested in the study was confirmed; as awareness about the postgraduate study of theological students increases, their graduate education intentions will also increase, and academic success will also have a small effect on this.

Keywords: Religious education, theological students, postgraduate education, postgraduate study awareness, postgraduate study intention.

Giriş

Yükseköğretim bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilimsel verileri yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla

işbirliği yapmak, bu sayede bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmayı hedefler.¹ Bu amaç doğrultusunda lisansüstü eğitim, yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlilik ve tıpta uzmanlık gibi eğitim düzeylerinde öğretimsel faaliyetleri, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerini kapsar.² Dolayısıyla lisansüstü eğitim, belirli bir alana yönelik olarak lisans eğitiminden daha üst seviyede derinlemesine araştırma yapmayı ve ortaya konulacak bilimsel çalışmalar aracılığı ile bilgi üretmeyi gerekli kılan bir uzmanlık düzeyi olarak ifade edilebilir.

Tezli yüksek lisans programlarında öğrencilerin bilimsel araştırma yapabilme becerisi kazanarak bilgiye ulaşmaları, bilgiyi kullanmaları, bilgiden bilgi üretmeyi başarabilmeleri, ilgili alanda uzmanlaşmaları ve doktora öğrenimine hazırlanmaları beklenirken; doktora programlarında bağımsız araştırma yapmaları, bilimsel problemleri, verileri geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorumlamaları, analiz etmeleri ve yeni fikirlere ulaşmak için gerekli becerileri kazanmaları hedeflenmektedir.³ Bu noktada amaç, işlev, öğrenci yönelimleri ve benzeri hususlar dikkate alındığında; öğrencilerden yüksek lisansta daha genel çıktılar ortaya koymaları beklenirken;⁴ farklı bakış açıları ve paradigmanın birlikte ele alındığı doktora programlarında adaylardan bilimsel ve entelektüel bakımdan daha fazla gelişmeleri hedeflenir.⁵

Lisansüstü eğitimin yükseköğretim sistemi içinde gelişerek yaygınlaşmasında II. Dünya savaşından sonraki dönemde bilimsel birikimin hızla artması ve yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkması, kalkınmada yüksek nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyulması, bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişim karşısında lisans düzeyinde edinilen bilgi ve becerilerin yetersiz kalması, temel eğitim ile ortaöğretim ve mesleki eğitimdeki okullaşmaya paralel olarak yüksek öğretimin yaygınlaşması ve bu düzeydeki eğitimleri sürdürecektir öğretim üyesine duyulan ihtiyacın artması, üniversitelerden beklenen sorumluluklar arasında araştırma ve geliştirmenin öncelikli bir yere sahip olması gibi hususların etkisinden söz edilmektedir.⁶ Bununla paralel olarak lisans düzeyinde meydana gelen kitlesel eğitim talebinin devam ederek, lisansüstü eğitim düzeyinde de ortaya çıktığı söylenebilir.⁷

¹ Halit Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 242.

² YÖK, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği), 29690 (20 Nisan 2016).

³ YÖK, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği.

⁴ Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, 243.

⁵ Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, 244.

⁶ Kasım Karakütük, “Türkiye’de Lisansüstü Öğretim, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences* 22/1 (1989), 507.

⁷ Suat Çapuk, *Türkiye ve ABD’de Yürürlükte Olan “Eğitim Programları ve Öğretim” Alanındaki Yüksek Lisans ve Doktora Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi* (Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).

Kuşkusuz lisansüstü eğitim ülkelerin ihtiyaç duyduğu yüksek nitelikli insan profilinin oluşturulmasında önemli katkı sağlar. Gerek ilahiyat alanındaki öğrencilerin belirli bilim dallarında derinlemesine bilgi sahibi olabilmeleri, gerekse öğrencilerin istihdam alanlarına yönelik olarak daha yetkin ve donanımlı birer personel olabilmeleri açısından lisansüstü eğitimin sunacağı katkılar göz ardı edilemez. Nitekim lisansüstü eğitimden beklentilerle ilgili olarak, kişisel ve mesleki gelişim sağlamak, daha nitelikli bir öğretmen olmak, akademik kariyer ve araştırma becerilerini öğrenmek ve eğitim sonrasında akademik personel olarak çalışmak gibi amaçlara işaret edildiği görülmektedir.⁸

Ülkemizde yükseköğretimin kitleleşmesi sonucunda 2010 yılından itibaren ilahiyat fakültesi ve öğrencisi sayılarında önemli bir artış ortaya çıkmış, buna paralel olarak lisansüstü eğitim programları ve öğrenci sayıları da artmıştır.⁹ İlahiyat alanında lisansüstü eğitime ilişkin çalışmalarda da dikkat çekici bir ivme yakalanmıştır.¹⁰ Kuşkusuz bu çalışmalar konuya ilişkin kuramsal zeminin oluşması ve sahadaki problemlerin tartışılarak bunlara çözümler üretilebilmesi bakımından faydalıdır. Bununla birlikte bahsedilen çalışmalarda bu araştırmanın konusuna ilişkin

⁸ Ramazan Gürel, “DKAB Öğretmenlerine Göre Lisansüstü Eğitim: Tercih Sebepleri, Süreçler, Sorunlar ve Beklentiler Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020), 131-170; Osman Aktan, “Öğretmenlerin Kariyer Gelişimi Açısından Lisansüstü Eğitimin Değerlendirilmesi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 10/3 (2020), 596-607; Fatma Şaşmaz Ören vd., “Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşlerinin Analizi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2012), 189-201.

⁹ İlahiyat Alanı Lisansüstü Eğitimdeki Öğrenci Sayıları için bk. Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, 240; Mustafa Fatih Ay, *İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Tarihsel Süreç, Mevcut Durum ve Sorunlar* (Ankara: Sonçağ Yay., 2022), 17.

¹⁰ Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Dem Yayınları, 2016); Zeki Salih Zengin, *Medreseden Darülfünuna Türkiye’de Yüksek Din Eğitimi* (Maarif Mektepleri, 2019); Üyesi Z. Şeyma Altın (ed.), *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Dünü, Bugünü, Yarını* (Dem Yayınları, 2022); Z. Şeyma Altın (ed.), *Yüksek Din Öğretimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2020); Süleyman Akyürek (ed.), *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Sorunlar ve Çözümleri* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015); Bayramali Nazıroğlu, *Derdimiz İlahiyat Akademisyenlerinin Gözünden İçerik Kritik Bakış* (Okur Akademi, 2020); Bayramali Nazıroğlu vd. (ed.), *İlahiyat Atlası* (Ensar Neşriyat, 2018); Ay, *İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Tarihsel Süreç, Mevcut Durum ve Sorunlar*; Mustafa Köylü, “Türkiye’de Yüksek Din Eğitimi: Nicelik mi Nitelik mi?”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35/35 (01 Eylül 2013), 21-44; Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”; Gürel, “DKAB Öğretmenlerine Göre Lisansüstü Eğitim”; Mehmet Zeki Göksu - Hülya Güven, “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Kurum Yöneticilerinin İlahiyat Fakültesi Mezunlarından Beklentileri: Erzincan İli Örneği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2021), 258-283; Çağfer Karadaş, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Çalışmalar -Sorunlar ve Öneriler”, *Usul İslam Araştırmaları* 20/20 (2013), 181-198; Ahmet Ali Çanakçı, “Türkiye’de Yapılan Din Eğitimi Başlıklı Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir Analiz (1986-2019)”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 13/79 (2020), 277-306; Muzaffer Üzümcü, “İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme”, *Mevzu - Sosyal Bilimler Dergisi* 2020/3 (01 Mart 2020); Yakup Coştu, “O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Tamamlanmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Araştırma”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/22 (2006), 231-245.

öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin farklılaşması ve çoğunun düşük bir motivasyona sahip oldukları; lisans düzeyinde notları ve motivasyonları yüksek öğrencilerin bir an önce atanmak, işe başlamak ve nihayetinde yuva kurmak gibi nedenlerle, lisansüstü eğitime sıcak bakmadıkları veya maddi imkansızlıkların istekli öğrenciler için kısmen de olsa engel oluşturduğu ifade edilmektedir.¹¹

Bireylerin kariyer gelişimi süreçlerinde kariyer hedeflerinin gerçekleştirilmesi, bilimsel faaliyet ve araştırmaların deneyimlenmesi bakımından lisansüstü eğitim önemlidir.¹² Bu noktada lisansüstü eğitim akademik kariyer gelişiminde ve meslek hayatında ihtiyaç duyulabilecek ve uzmanlaşmaya yardımcı olabilecek bireysel, entelektüel ve kültürel zenginliği sağlamaya ve yaşam boyu öğrenmeye katkı sunar.¹³ Ayrıca -daha önce de işaret edildiği gibi- lisansüstü eğitim, bireylerin seçtikleri alanlara ilişkin bilgi derinliğini artırmasına ve ileri düzeyde araştırma yürütme becerisi kazanmasına yardım eder. Bu durum ise kuşkusuz bireylerin kariyerlerini sağlıklı şekilde planlayabilmelerine, tutarlı kariyer seçimleri yapabilmelerine yardımcı olur. Aksi takdirde kariyer seçimlerinde kararsızlık; verilen karara yönelik şüphe ve kaygı; iş dünyası ve kendi kişisel nitelikleri konusunda bilgi eksikliği; yetenek, ilgi gibi kişisel niteliklerle seçilen mesleğin niteliklerinin uyumsuzluk; başkalarının fikirlerine daha fazla ihtiyaç duyma; yaşanan kariyer problemi karşısında etkili çözüm bulamama; kariyer seçiminde en iyisinin ne olduğuna dair güvence ihtiyacı gibi sorunlar yaşanabilir.¹⁴

Bireyin beklentilerini karşılayabilecek bir kariyer kararı almasında kariyer planlamasının başat bir role sahip olduğu söylenebilir. Kariyer planlaması, belirli bir alanda kendisine kariyer yolu seçerek bu yolda ilerlemeye başlayan bireyin amaçlarını ve bu amaçları gerçekleştireceği araçları belirleme süreci olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Bireyler iş veya meslek hayatlarına ilişkin gerçekçi beklenti ve hedeflerini henüz üniversite döneminde belirlemeye başlar. Bununla birlikte kariyer planlamasında lisansüstü eğitime yer verilip verilmeyeceği de bu dönemlerde netlik kazanır.

Üniversite son sınıf öğrencileri, kariyer planlaması yapma, çeşitli iş alternatiflerini karşılaştırma, iş hayatına hazırlık yapma, kariyer seçeneklerine ilişkin araştırma yapma ihtiyacıdadırlar. Bu durum onların hayata bakışlarını, mesleki beklentilerini, fizyolojik ve

¹¹ Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", 256.

¹² İlhan İlter, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 53/1 (2020), 117-156.

¹³ Kasım Karakütük, "Türkiye Lisansüstü Öğretim Sistemi", *Lisansüstü Öğretim Sistemleri*, ed. Kasım Karakütük (Ankara: PegemA Yayıncılık, 2009), 524.

¹⁴ Bordin, 1946; Williamson, 1939'den aktaran Özlem Ulaş - Serap Özdemir, "Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Kariyer Engellerinin Yordayıcıları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 33/3 (2018), 672.

¹⁵ Adnan Çelik - M. Çelik Şimşek, *Yönetim ve Organizasyon* (Konya: Eğitim Yayınevi, 2013), 269.

psikolojik iyi oluşlarını etkileyebilir. Bundan dolayı üniversite öğrencilerinin bu dönemde kariyer seçimlerine yönelik bilinçli ve sistemli bir araştırma süreci yürütmeleri beklenir.¹⁶

Öğrencilerin meslek hayatına atıldıklarında başarılı olabilmeleri ve kariyerlerinde gelişebilmeleri açısından lisansüstü eğitimin faydalı olacağı söylenebilir. Zira öğrenciler bu dönemde ihtiyaç duyabilecekleri farkındalığı, bilgi ve becerileri kazanmadıklarında, plansız şekilde iş hayatına atılma, kariyer amaçlarını gerçekleştirirken kaynak ve zaman kaybı yaşama gibi sorunlarla yüzleşebilir.¹⁷ Lisansüstü eğitimi tercih etmede bu eğitime ilişkin farkındalık oldukça etkilidir. Lisansüstü eğitim farkındalığı, lisansüstü eğitim imkanları ve ilgili programlar hakkında bilgi sahibi olmayı, bu programlara giriş koşullarını, lisansüstü eğitimin mesleki uzmanlık veya kariyer gelişimi açısından önemini kavramayı, eğitim sürecinde ihtiyaç duyabileceği muhtemel bütçeyi yönetebilmeyi ve özetle lisansüstü öğrenime ilişkin ayrıntıları bilmeyi gerektirir.¹⁸

Üniversite öğrenimi sürecinde öğrenciler mesleki ya da akademik kariyerleri ile ilgili farkındalık geliştirir, bu konudaki beklentilerini ve niyetlerini netleştirirler. Lisans öğrenimi süresince daha başarılı bir eğitim hayatı geçirmiş öğrencilerin mezuniyet sonrasında lisansüstü deneyimine de yer verdiği bir kariyer planı yapması beklenir.¹⁹ Ayrıca öğrencinin elde ettiği her başarı onun akademik anlamda kendine güvenini artırmakta, bunun sonucunda ortaya çıkan motivasyon da öğrencinin akademik başarısının gelişerek devamını sağlamaktadır.²⁰

Öğrencilerin bu konudaki farkındalıkları, onların kariyer seçimi ve beklentileriyle ilgili ihtiyaçlarını, duygularını, düşüncelerini ve kişisel sıkıntılarını keşfetmeye ve anlamaya yönlendirilmesi ile sağlanabilir. Lisansüstü eğitime ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyindeki artış; öğrencilerin bir kariyer yolu seçerek mezuniyet sonrası için daha çok gayret etmeye ve onların dikkatlerini onlara yeni alternatifler sunacak farklı eğitim imkanlarına yöneltmeye yardımcı olabilir.²¹ Dolayısıyla üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitime ilişkin farkındalıklarının artırılması, onların bu eğitime yönelik taleplerinin artmasına yardımcı olabilir ve bu sayede

¹⁶ İbrahim Yıldırım - Özlem Ulaş Kılıç, "Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Ölçeği'nin Geliştirilmesi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 6/45 (2016), 78.

¹⁷ İlder, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler", 121; İlhan İlder, "Lisansüstü Eğitime Yönelik Farkındalığın Lisans Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitim Niyetlerine Etkisi", *Manas Journal of Social Studies* 10/3 (2021), 275.

¹⁸ Melinda M. Varhegyi - Denise M. Jepsen, "Career Certainty and Career Decision-Making Self-efficacy in Postgraduate Study Intentions", *Proceedings of the 24th ANZAM Conference 2010* (24th ANZAM Conference 2010, Brisbane: Australian and New Zealand Academy of Management, ts.), 7.

¹⁹ İlder, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler", 120.

²⁰ Muhammet Fatih Genç vd., "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/1 (2021), 77.

²¹ Varhegyi - Jepsen, "Career Certainty and Career Decision-Making Self-efficacy in Postgraduate Study Intentions", 5.

lisansüstü eğitim niyetlerinde de olumlu bir değişikliği ortaya çıkarabilir. Bu hususlar dikkate alındığında çalışmamızda inceleyeceğimiz akademik başarı düzeyi, lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitim niyeti değişkenleri arasında teorik temelde bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Konuya ilahiyat alanında lisansüstü eğitim perspektifinden bakıldığında; literatürde ilahiyat öğrenimi süresince araştırma ve inceleme imkanının sunulmayışı ve öğrencilere yeterince rehberlik edilmemesinden dolayı ilahiyat Fakültesi öğrencilerinin bağımsız bir makale yazmak ya da araştırma yapmak bakımından yetersiz oldukları belirtilmekte, bunun sonucu olarak da onların ancak son sınıfa geldiklerinde lisansüstü eğitim konusunda bazı bilgilere sahip olabildiği ve bu gecikmenin de bu alandaki başarıyı olumsuz yönde etkilediği dile getirilmektedir.²² Ayrıca ilahiyat alanında lisansüstü eğitim yapan öğrenciler lisansüstü eğitimi boş zaman doldurma, iş bulma çabası, kurumsal kariyer elde etme çabası ve sosyalleşme gibi nedenlerle yaptıklarını dile getirmişlerdir.²³ Benzer olarak, lisansüstü eğitimdeki başarısızlıkta lisans düzeyinde yeterli bilgilendirme ve yönlendirmenin olmaması, lisans programlarının araştırma, inceleme, eleştirel düşünme, akademik bir metin yazma vb. etkinliklere imkân tanımaması ve geleneksel yöntemlerde ısrar edilmesi, çoğu zaman aynı bilgilerin tekrar edilmesinden öteye geçilememesine işaret edilmektedir.²⁴ Ayrıca Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinden oluşan 430 üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisinin lisansüstü eğitim görmeye yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlayan başka bir çalışmada ise öğretmen adaylarının gelecek kaygısı, devlette kadro garantisi ve atanma durumu gibi nedenlerle lisansüstü eğitime ilişkin motivasyonsuzluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır.²⁵ İlahiyat fakültesi mezunlarının da öğrenim sonrasındaki beklentilerindeki benzerlik dikkate alındığında ilahiyat öğrencilerinde de lisansüstü eğitime yönelik talebin azalması daha olası görülmektedir.

350 katılımcı ile üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitime yönelik farkındalıklarının lisansüstü eğitim niyetlerine etkisini inceleyen bir çalışmada, lisansüstü eğitime yönelik farkındalığın lisansüstü eğitim niyetini anlamlı şekilde yordadığı,²⁶ akademik başarı, lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki aracılık ilişkisinin incelendiği bir başka çalışmada ise akademik başarının lisansüstü eğitim farkındalığını ve lisansüstü eğitim niyetini doğrudan yordadığı; akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide lisansüstü eğitim farkındalığının aracılık rolü oynadığı tespit edilmiştir.²⁷ Literatürde birtakım çalışmalar bulunmakla birlikte lisansüstü farkındalık ve lisansüstü eğitim niyetine ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın yapılmış olması ve konuyu ilahiyat öğrencileri açısından ele alan bir çalışmanın bulunmaması çalışmanın

²² Köylü, "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi".

²³ Ay, *İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Tarihsel Süreç, Mevcut Durum ve Sorunlar*, 73.

²⁴ Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", 255.

²⁵ Şaşmaz Ören vd., "Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşlerinin Analizi".

²⁶ İlter, "Lisansüstü Eğitim Yönelik Farkındalığın Lisans Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitim Niyetlerine Etkisi".

²⁷ İlter, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler".

literatüre katkı sağlayacağını düşündürmektedir. Sonuç olarak ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim almaya ilişkin farkındalıkları ve niyetlerini incelemeyi hedefleyen bu araştırma İlahiyat fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin lisansüstü eğitime devam etmeye ilişkin farkındalık ve niyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime katılma hedeflerini etkileyen faktörlerden akademik başarı ile farkındalık boyutu ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılması, ilahiyat öğrencilerinin kariyer özyeterliliğine dair bir farkındalığa sahip olmalarına katkı sunması açısından önemlidir. Öte yandan bahsedilen değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ilahiyat öğrencilerinin kariyer hedeflerini belirlemelerine ve bunların şekillenmesinde rol oynayan faktörlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime ilişkin beklentilerinin tespit edilmesini ve bunu etkileyen farklı değişkenleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın, ilgili literatürdeki verilerin desteklenmesine, ilahiyat örnekleminde lisansüstü eğitime ilişkin öngöründe bulunabilmeye ve konuya ilişkin yeni projeksiyonların geliştirilmesine katkı sunması beklenmektedir. Bu çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri, lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitime başlama niyetleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri, onların lisansüstü eğitime başlama niyetlerini anlamlı şekilde yordamakta mıdır?
3. İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim farkındalıkları, onların lisansüstü eğitime başlama niyetlerini anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

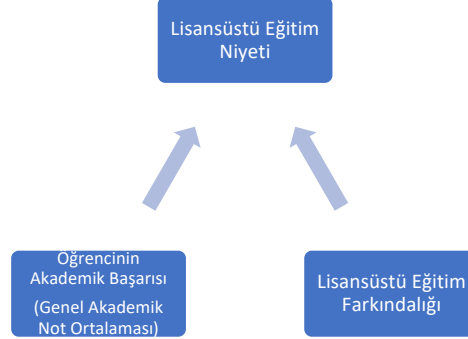
Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilahiyat lisans programında öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin akademik başarı ve lisansüstü eğitim farkındalığının lisansüstü eğitime başlama niyetlerini etkileme durumunu incelemeyi amaçladığından çalışma tarama modelinin nedensel tarama türünde desenlenmiştir. Nedensel taramada bir veya birden fazla bağımlı değişkene etki eden bağımsız değişken(ler)in belirlenmesi hedeflenir. Bu araştırmalarda değişkenlere deneysel araştırmalardaki gibi bir müdahalede bulunulmaz ve ölçme araçları ile deneklerden elde edilen veriler doğrudan analiz edilerek ilişkiler tespit edilir.²⁸ Çalışmada benimsenen model çerçevesinde bahsedilen değişkenler arasındaki ilişkiler aşağıdaki modelle test edilmiştir.

²⁸ Sait Gürbüz - Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Felsefe - Yöntem - Analiz* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 108.

Şekil 1. Değişkenler Arasındaki İlişkileri Gösteren Model

Şekil 1.'de sunulan hipotez modelini test etmek; dolayısıyla birden çok bağımsız değişkenin, bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemek amaçlandığından çoklu doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır.²⁹ Model ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime devam etme konusundaki niyetlerinin akademik başarı durumları ve lisansüstü eğitime ilişkin farkındalıklarından etkileneceği varsayımına dayanmaktadır. Buna göre çalışmada şu hipotezler test edilmiştir:

H1. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim farkındalığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları, onların lisansüstü eğitim niyetlerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

H4. İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim farkındalıkları, lisansüstü eğitime başlama niyetlerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

Kurulan bu regresyon modelinde akademik başarı ve lisansüstü eğitim farkındalığı yordayıcı örtük değişken; lisansüstü eğitim niyeti ise yordanan örtük değişken olarak belirlenmiştir.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini belirlemek için uygun örnekleme tekniği tercih edilmiştir.³⁰ Bu kapsamda örneklem grubu 2021-2022 öğretim yılı bahar yarıyılında beş yükseköğretim kurumunun ilahiyat fakültesi lisans programı son sınıfında öğrenim gören 273 ilahiyat öğrencisinden oluşmuştur. Bu fakülteler, Eskişehir Osmangazi, Sakarya, Atatürk, Necmettin Erbakan, İstanbul üniversiteleridir. Tarama çalışmalarında 200-300 kişilik bir örneklemin yeterli olacağı³¹ görüşünden

²⁹ Gürbüz - Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, 273.

³⁰ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 98; John W. Creswell, *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*, 2017, 195.

³¹ Gürbüz - Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, 128.

hareketle ulaşılan 273 öğrenci sonuçların genellenebilirliği açısından yeterli görülmüştür. Örneklem grubunun bazı özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1. Örneklem Çeşitli Değişkenlere Göre Dağılımı

Cinsiyet											
Erkek		Kız				Toplam					
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
124	45.42	149	54.58	273	100						
Öğrenim Görülen Fakülte											
Eskişehir Osmangazi Üni.		Sakarya Üni.		Atatürk Üni.		Necmettin Erbakan Üni.		İstanbul Üni.		Toplam	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
63	23.08	58	21.24	49	17.95	56	20.50	47	17.22	273	100
Akademik Başarı Durumları											
2.00 ve altı		2.01-2.50		2.51-3.00		3.01-3.50		3.51-4.00		Toplam	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
14	5.13	89	32.60	97	35.53	45	16.49	28	10.25	273	100

Tablo 1.'de de görüldüğü üzere, değişkenler arası ilişkilerde muhtemel yanlılıkları ortadan kaldıracılabilmek ve farklı algılamaları tespit edebilmek açısından örneklem grubunda farklılaşmaya özen gösterilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında şu veri toplama araçlarının kullanılmıştır:

a) Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin cinsiyet, akademik başarı ve ekonomik gelir gibi bireye özgü veriler kişisel bilgi formuyla elde edilmiştir. Akademik başarı öğrencilerin 2021-2022 öğretim yılındaki 4'lük not sistemi üzerinden lisans not ortalamasını ifade etmektedir.

b) Lisansüstü Eğitim Farkındalığı Ölçeği: İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime ilişkin farkındalık düzeylerini tespit etmek için "Lisansüstü Eğitim Farkındalığı Ölçeği (LEFÖ)"³² kullanılmıştır. Beşli likert tipinde derecelendirilen ölçek altı maddelik tek boyuttan oluşmaktadır. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarında maddelerin faktör yükleri .78 ile .42 arasında değişmekte olup açıklanan toplam varyans % 51.12, KMO .83 olarak kaydedilmiştir. Doğrulamalı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin tek faktörlü yapısı iyi uyum göstermektedir (RMSEA= .06, GFI= .93, CFI= .95, IFI = .95). Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .88'dir.³³

³² İlter, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler".

³³ Ölçekle ilgili detaylı bilgiler için bk. İlter, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler", 128.

c) **Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği:** İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime yönelik niyetlerini tespit etmek için “Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği (LENÖ)”³⁴ kullanılmıştır. Altı maddelik tek faktörlü bir yapıdan oluşan ölçekteki maddeler beşli Likert tipi derecelendirmeye dayalı olarak yapılandırılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçek toplam varyansın %55'ini açıklayan tek faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin tek faktörlü yapısı iyi uyum göstermektedir (RMSEA = .061; GFI = .92; CFI = .95; IFI = .95). Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .85'tir.³⁵

Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle akademik başarı, lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitim niyeti değişkenlerine yönelik betimsel istatistikler ve değişkenler arası ilişkiler ortaya konulmuştur. Değişkenler arası ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Sonrasında akademik başarı ve lisansüstü eğitim farkındalığı değişkenlerinin, lisansüstü eğitim niyeti üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu doğrusal regresyon analizi için değişkenler arasında çoklu bağlantı bulunmaması açısından gösterge olan tolerance, VIF ve Durbin-Watson değerlerine regresyon tablosunda yer verilmiştir.³⁶

İşlem

Araştırmanın verileri gerekli izinler alındıktan sonra çalışma grubunda yer alan öğrencilerle uygulanmıştır.³⁷ Sonuçta öğrenciler tarafından cevaplanan 292 adet form elde edilmiş; ancak 19 form eksik veya özensiz doldurulduğundan veri setine alınmamıştır. Analizler toplam 273 form üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

	Akademik Başarı	Lisansüstü Eğitim Farkındalığı	Lisansüstü Eğitim Niyeti
Katılımcı	273	273	273
Ortalama	3,02	3,36	3,36
Std. Sapma	,36	1,00	1,12

³⁴ İlter, “Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler”, 129.

³⁵ Ölçekle ilgili detaylı bilgi için bk. İlter, “Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler”, 130.

³⁶ Barbara G. Tabachnick - Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (Boston: Pearson, 2012), 189-192; Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 100.

³⁷ Çalışma için alınan etik kurul onamı “<https://www.turkiye.gov.tr/esogu-ebys>” bağlantısından “zGb3uuU8137” kod ile görüntülenebilir. /The approval of the Ethics Committee can be found with the code “zGb3uuU8137” at the link “<https://www.turkiye.gov.tr/esogu-ebys>”.

Çarpıklık	-,145	-,794	-585
Basıklık	-,108	-,210	-,646
En Düşük	2,00	1,00	1,00
En Yüksek	3,87	5,00	5,00

Çalışmada parametrik analizler için gerekli olan çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle elde edilen veri setinin normal bir dağılım gösterdiği ve veri analizi için parametrik testlerin yapılabileceği söylenebilir.

Bulgular

Burada veri analizleri sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Korelasyon ve Betimsel İstatistikler

Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik sonuçlar tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları ve Betimsel İstatistikler (N=273)

Değişkenler	Ortalama	SS	1	2	3
1- Akademik başarı	3.02	.36	-	.060	.136*
2- Lisansüstü eğitim farkındalığı	3.36	1.00		-	.718**
3- Lisansüstü eğitim niyeti	3.36	1.12			-

*p<.05, **p<.01

Korelasyon analizi sonucunda akademik başarı ile lisansüstü eğitim farkındalığı ($r = .060$; $p > .05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış; akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti ($r = .136$; $p < .05$) arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna karşın lisansüstü eğitim farkındalığı ile lisansüstü eğitim niyeti arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($r = .718$; $p < .01$). Bu tespitten yola çıkarak araştırmada test edilen “H1. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim farkındalıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmazken; “H2. İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim farkındalıkları ile lisansüstü eğitim niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi doğrulanmıştır. Böylelikle diğer hipotezlerin sınanması ve mevcut ilişkinin yordayıcı etkisinin belirlenmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Lisansüstü Eğitim Farkındalığının Lisansüstü Eğitim Niyetini Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları (N=273)

	B	Standart Hata	Beta	t	p	Tolerance	VIF	Durbin Watson
Akademik Başarı	.295	.132	.094	2.237	.026	.996	1.004	1.991

Lisansüstü Eğitim Fark.	.803	.047	.713	16.966	.000	.996	1.004
-------------------------	------	------	------	--------	------	------	-------

Çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda ilahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ve lisansüstü eğitim farkındalıklarının, birlikte lisansüstü eğitim niyetlerini yüksek düzeyde ve anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R=.725$, $R^2=.525$, $p<.001$).³⁸ Buna göre akademik başarı lisansüstü eğitim farkındalığı, lisansüstü eğitim niyetindeki toplam varyansın yaklaşık %53'ünü açıklamaktadır. Bu bulgular çerçevesinde araştırmanın üçüncü ve dördüncü hipotezinin doğrulandığını; dolayısıyla ilahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim farkındalıklarının, onların lisansüstü eğitim niyetleri üzerinde anlamlı birer yordayıcı oldukları söylenebilir. Bununla birlikte bu etkide lisansüstü eğitim farkındalığının daha güçlü bir role sahip olduğu, akademik başarının kısmi bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada İlahiyat fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin akademik başarıları, lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma nedensel tarama modeline göre desenlenmiş, bu kapsamda veriler 5 farklı üniversitede öğrenim gören 273 ilahiyat öğrencisine uygulanan ölçme araçları ile toplanmıştır. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde akademik başarı değişkeninin, lisansüstü eğitim farkındalığı ile anlamlı bir korelasyona sahip olmadığı, lisansüstü eğitim niyetiyle ise düşük düzeyde anlamlı bir korelasyona sahip olduğu; buna karşın lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitim niyeti arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı korelasyonun mevcut olduğu görülmüştür. Buna göre “H1. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim farkındalığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezinin doğrulanmadığı anlaşılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki ve ilişkisizlik durumlarının tespit edilmesinden sonra çalışmaya akademik başarı ve lisansüstü eğitim farkındalığı değişkenlerinin birlikte lisansüstü eğitim niyetini etkilediği varsayımına dayanan bir modelle devam edilmiştir. Bu modelde değişkenler arasındaki ilişkiler çoklu doğrusal regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Kurulan bu modele ilişkin regresyon sonuçlarına bakıldığında “H2. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları ile lisansüstü eğitim niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.”, “H3. İlahiyat öğrencilerinin akademik başarıları, onların lisansüstü eğitim niyetlerini anlamlı şekilde yordamaktadır.” ve “H4. İlahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim farkındalıkları, lisansüstü eğitime başlama niyetlerini anlamlı şekilde yordamaktadır.” şeklindeki hipotezlerin doğrulandığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim farkındalıkları ile lisansüstü eğitim niyetleri arasındaki ilişkide lisansüstü eğitime ilişkin farkındalık, lisansüstü eğitim niyetine ilişkin toplam varyansın %53'ünü açıklamaktadır. Buradan hareketle de ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime ilişkin farkındalık düzeyleri arttıkça, lisansüstü eğitim

³⁸ Beril Durmuş vd., *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi* (Beta Basım Yayım, 2010), 170.

niyetlerinin de artacağı söylenebilir. Bu bulgular ile ilgili olarak literatür incelendiğinde ilahiyat öğrencileri örnekleminde doğrudan lisansüstü eğitim farkındalığı ile lisansüstü eğitim niyeti ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak literatürde farklı örneklemlerde konuyla ilgili çalışmalar bulunmaktadır.

Akademik başarının lisansüstü eğitim farkındalığı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkiye yönelik olarak; ilgili literatürde farklı bulgu ve değerlendirmeler görülmektedir. Buna göre bazı³⁹ araştırmalar düşük akademik başarının kariyer karar verme güçlüklerine eşlik ettiğini dolayısıyla akademik başarısı yüksek öğrencilerin başarısı düşük öğrencilere oranla daha az kariyer güçlüğü yaşadıklarını ortaya koyarken; başka bir çalışma⁴⁰ akademik not ortalamasının üniversite son sınıf öğrencilerinin algılanan kariyer engellerini anlamlı şekilde yordamadığı sonucuna ulaşmıştır. İlahiyat öğrencilerinin öğretmen olabilmek için kamu personeli seçme sınavına (KPSS) girmeleri,⁴¹ gelecek kaygısı, devlette kadro garantisi ve atanma;⁴² yetiştikleri sosyal, kültürel ve ekonomik ortamın imkân ve öncelikleri, fakültelerdeki geleneksel ve öğrenci yönlendirmesini yok sayan anlayış, lisansüstü eğitim olgusundan ancak öğrenim sürecinin sonuna yaklaşıldığında haberdar olunması;⁴³ akademik kadroya dahil olamama düşüncesi, çalışma durumundan kaynaklı olası vakit problemi, kendilerini akademik kariyer için yeterli bilgi ve donanımda hissetmeme⁴⁴ gibi etmenlerin öğrencilerin lisansüstü eğitime yönelik motivasyonsuzluk yaşamalarına neden olduğu söylenebilir. Esasen bu sonuç Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'ndaki kariyer planlamasının ilk aşaması olan ilgi basamağında kişilerin belirli etkinliklere ilgisinin artması o etkinliklere katılımı artıracak tezi ile de örtüşmektedir.⁴⁵ Bununla birlikte akademik başarı ve lisansüstü eğitim farkındalığı ve niyeti arasında gözlenen bu ilişkisizlik sonucu, sadece bu çalışmanın örneklemi ile sınırlıdır. Ayrıca öğrencilerin bir mesleğe atanma ve çeşitli sorumluluklar üstlenme açısından yaşanabilecek olumlu değişikliklerin lisansüstü eğitime yönelik tutumlarda da değişikliğe yol açabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla çalışmamızda elde edilen bu verinin farklı örneklemlerde ve koşulların değiştiği farklı zaman dilimlerinde başka çalışmalarla test edilmesine ihtiyaç vardır.

³⁹ Feride Bacanlı, "Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların İlişkisi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4/37 (2012), 86-95; Itamar Gati - Noa Saka, "High School Students' Career-Related Decision-Making Difficulties", *Journal of Counseling & Development* 79/3 (01 Temmuz 2001), 331-340; İltar, "Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler".

⁴⁰ Ulaş - Özdemir, "Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Kariyer Engellerinin Yordayıcıları", 682.

⁴¹ Ulaş - Özdemir, "Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Kariyer Engellerinin Yordayıcıları".

⁴² Şaşmaz Ören vd., "Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşlerinin Analizi".

⁴³ Ev, "İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları", 256.

⁴⁴ Çiğdem Kabasakal - Mustafa Yel, "Biyoloji Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşleri" 4/243-259 (2020).

⁴⁵ Robert W. Lent vd., "Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest, Choice, and Performance", *Journal of Vocational Behavior* 45/1 (1994), 79-122.

Çalışmada doğrulanan ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime ilişkin farkındalıklarının lisansüstü eğitime ilişkin niyetlerini olumlu yönde yordadığı sonucuna ilişkin olarak; ilgili literatürde de bu sonucu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Örneğin ilahiyat öğrencilere, iş bulma, sosyalleşebilme, boş zamanını doldurabilme ve atama yükselme açısından kurumsal bir kariyer elde edebilme gibi niyetlerle lisansüstü eğitimi tercih ettikleri görülmektedir.⁴⁶ Yine nitel bir araştırmada din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin kişisel ve mesleki gelişimlerini desteklemek açısından “alanıyla ilgili bilgi dağarcığını genişletme, güncel öğretim yöntem ve tekniklerini tanıma, alanıyla ilgili araştırmaları takip etme” amacıyla lisansüstü eğitime başvurdukları ifade edilmiştir.⁴⁷ Özellikle öğretmen olmayı hedefleyen ilahiyat öğrencilerinin atanma sonrasında ihtiyaç duyacakları bu türden hususlar konusunda farkındalıklarının artırılması, yine onların lisansüstü eğitime yönelik olumlu bir motivasyon geliştirmelerine yardımcı olabilecektir. Öte yandan akademik başarı değişkeninde zikredilen öğrencilerde lisansüstü eğitime yönelik motivasyonsuzluğa neden olan durumların iyileştirilmesi sayesinde ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime yönelik farkındalıkları artırılabilir. Bu sayede ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitime güdülenmeleri sağlanabilir. Sonuç olarak yaptığımız bu çalışmanın bulgularından hareketle lisansüstü eğitim farkındalığı ile lisansüstü eğitim niyeti arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu; dolayısıyla ulaşılan sonuçların literatür ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak lisans eğitimi sürecinde öğrencilerin lisansüstü eğitime ilişkin farkındalıklarını artıracak etkinlikler yapılmak suretiyle onların lisansüstü eğitime yönelik motivasyonları artırılabilir. Bunun için de öğrencilerin lisansüstü eğitime, derslere ve danışmanlara ilişkin bilgi edinmesine katkı sunacak platformlar oluşturulabilir; hocaların ve öğrencilerin çalışmak istenilen öğrenci-hoca profili ve konulara yönelik beklentilerin tartışılabildiği etkinlikler planlanabilir. Öğrenci ve hocalar arasında sağlıklı iletişim kurabilmeye fırsat sunabilecek, lisansüstü eğitimde bilinç ve farkındalığı artırmaya imkân tanıyacak faaliyetler yürütebilir.⁴⁸ Lisansüstü eğitim, her ne kadar mezuniyetten sonra atanamayan, iş bulamayan, askere gitmek istemeyen öğrenciler için bir meşguliyet alanı olarak görülse de⁴⁹ bu eğitime yönelik öğrencilerde oluşturulacak farkındalık sayesinde ilahiyat alanında lisansüstü eğitimin kalitesinin artırılması sağlanabilir. Sonraki çalışmalar açısından ilahiyat öğrencilerinin lisansüstü eğitim niyeti ile

⁴⁶ Mustafa Fatih Ay, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 20 (13 Aralık 2020).

⁴⁷ Gürel, “DKAB Öğretmenlerine Göre Lisansüstü Eğitim”.

⁴⁸ İltar, “Lisansüstü Eğitime Yönelik Farkındalığın Lisans Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitim Niyetlerine Etkisi”; İltar, “Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler”; Gürel, “DKAB Öğretmenlerine Göre Lisansüstü Eğitim”; Aktan, “Öğretmenlerin Kariyer Gelişimi Açısından Lisansüstü Eğitimin Değerlendirilmesi”; Kabasakal - Yel, “Biyoloji Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşleri”; Genç vd., “Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları”.

⁴⁹ Ev, “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”, 256.

deneyimledikleri kariyer engelleri, kariyer kararı verme yetkinliği ile ilişkisine bakılabilir. Yine çalışmada ele alından değişkenler bağlamında mevcut durumun derinlemesine anlaşılmasına ve çözümler üretilmesine katkı sunabilecek nitel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Aktan, Osman. “Öğretmenlerin Kariyer Gelişimi Açısından Lisansüstü Eğitimin Değerlendirilmesi”. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 10/3 (2020), 596-607. <https://doi.org/10.5961/jhes.2020.419>
- Akyürek, Süleyman (ed.). *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Sorunlar ve Çözümleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Altın, Üyesi Z. Şeyma (ed.). *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Dünü, Bugünü, Yarını*. Dem Yayınları, 2022.
- Altın, Z. Şeyma (ed.). *Yüksek Din Öğretimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2020.
- Ay, Mustafa Fatih. *İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Tarihsel Süreç, Mevcut Durum ve Sorunlar*. Ankara: Sonçağ Yay., 2022.
- Ay, Mustafa Fatih. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 20 (13 Aralık 2020). <https://doi.org/10.33420/marife.800556>
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Dem Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Bacanlı, Feride. “Kariyer Karar Verme Güçlükleri ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların İlişkisi”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4/37 (2012), 86-95. <http://search/yayin/detay/128730>
- Büyükoztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık, 21. Basım, 2016.
- Coştu, Yakup. “O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Tamamlanmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Araştırma”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/22 (2006), 231-245.
- Creswell, John W. *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*, 2017.
- Çanakcı, Ahmet Ali. “Türkiye’de Yapılan Din Eğitimi Başlıklı Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir Analiz (1986-2019)”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 13/79 (2020), 277-306. <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.41972>
- Çapuk, Suat. *Türkiye ve ABD’de Yürürlükte Olan “Eğitim Programları ve Öğretim” Alanındaki Yüksek Lisans ve Doktora Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Çelik, Adnan - Şimşek, M. Çelik. *Yönetim ve Organizasyon*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2013.

- Durmuş, Beril vd. *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*. Beta Basım Yayım, 2. Baskı., 2010.
- Ev, Halit. “İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim ve Sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları, 2018.
- Gati, Itamar - Saka, Noa. “High School Students’ Career-Related Decision-Making Difficulties”. *Journal of Counseling & Development* 79/3 (01 Temmuz 2001), 331-340. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01978.x>
- Genç, Muhammet Fatih vd. “Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/1 (2021), 71-97.
- Göksu, Mehmet Zeki - Güven, Hülya. “Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Kurum Yöneticilerinin İlahiyat Fakültesi Mezunlarından Beklentileri: Erzincan İli Örneği”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2021), 258-283. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.956109>
- Gürbüz, Sait - Şahin, Faruk. *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Felsefe - Yöntem - Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı., 2018.
- Gürel, Ramazan. “DKAB Öğretmenlerine Göre Lisansüstü Eğitim: Tercih Sebepleri, Süreçler, Sorunlar ve Beklentiler Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020), 131-170. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3710824>
- İlter, İlhan. “Akademik Başarı, Lisansüstü Eğitim Farkındalığı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Arasındaki İlişkiler”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 53/1 (2020), 117-156. <https://doi.org/10.30964/auebfd.582502>
- İlter, İlhan. “Lisansüstü Eğitime Yönelik Farkındalığın Lisans Öğrencilerinin Lisansüstü Eğitim Niyetlerine Etkisi”. *Manas Journal of Social Studies* 10/3 (2021), 1592-1601. <https://doi.org/10.33206/mjss.814770>
- Kabasakal, Çiğdem - Yel, Mustafa. “Biyoloji Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşleri” 4/243-259 (2020).
- Karadaş, Çağfer. “İlahiyat Alanında Lisansüstü Çalışmalar -Sorunlar ve Öneriler”. *Usul İslam Araştırmaları* 20/20 (2013), 181-198.
- Karakütük, Kasım. “Türkiye Lisansüstü Öğretim Sistemi”. *Lisansüstü Öğretim Sistemleri*. ed. Kasım Karakütük. 521-545. Ankara: PegemA Yayıncılık, 2009.
- Karakütük, Kasım. “Türkiye’de Lisansüstü Öğretim, Sorunları ve Çözüm Önerileri”. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences* 22/1 (1989), 505-528. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/788947>
- Köylü, Mustafa. “Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik mi Nitelik mi?” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35/35 (01 Eylül 2013), 21-44. <https://doi.org/10.17120/omuifd.54598>
- Lent, Robert W. vd. “Toward a Unifying Social Cognitive Theory of Career and Academic Interest,

- Choice, and Performance”. *Journal of Vocational Behavior* 45/1 (1994), 79-122.
<https://doi.org/10.1006/jvbe.1994.1027>
- Nazıroğlu, Bayramali. *Derdimiz İlahiyat Akademisyenlerinin Gözünden İçerik Kritik Bakış*. Okur Akademi, 2020.
- Nazıroğlu, Bayramali vd. (ed.). *İlahiyat Atlası*. Ensar Neşriyat, 2018.
- Şaşmaz Ören, Fatma vd. “Öğretmen Adaylarının Lisansüstü Eğitime Yönelik Görüşlerinin Analizi”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2012), 189-201.
- Tabachnick, Barbara G. - Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson, 6th edition., 2012.
- Ulaş, Özlem - Özdemir, Serap. “Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Kariyer Engellerinin Yordayıcıları”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 33/3 (2018), 672-688.
<https://doi.org/10.16986/HUJE.2017033806>
- Üzümcü, Muzaffer. “İlahiyat Fakülteleri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinde Akademik Yapılanma ve Lisansüstü Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme”. *Mevzu - Sosyal Bilimler Dergisi* 2020/3 (01 Mart 2020). <https://doi.org/10.5281/zenodo.3710818>
- Varhegyi, Melinda M. - Jepsen, Denise M. “Career Certainty and Career Decision-Making Self-efficacy in Postgraduate Study Intentions”. *Proceedings of the 24th ANZAM Conference 2010*. 1-19. Brisbane: Australian and New Zealand Academy of Management, ts.
- Yıldırım, İbrahim - Ulaş Kılıç, Özlem. “Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Ölçeği'nin Geliştirilmesi”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 6/45 (2016), 77-90.
<http://search/yayin/detay/215634>
- YÖK. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. 29690 (20 Nisan 2016).
- Zengin, Zeki Salih. *Medreseden Darülfünuna Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi*. Maarif Mektepleri, 2019.

The Relationships between Academic Achievement, Awareness about the Postgraduate Study and Postgraduate Study Intention of Theological Students

Asst. Prof. İshak TEKİN

Extended Summary

Postgraduate study makes an important contribution to the creation of the high-qualified human profile that countries need. It is important for students to be directed to graduate education in order to be successful and develop in their careers when they start their professional life. Because, when students do not gain the awareness, knowledge and skills they may need during this period, they may face problems such as starting an unplanned business life, loss of resources and time while achieving their career goals. Awareness about postgraduate study is very effective in choosing postgraduate education. It requires knowing about postgraduate study opportunities and related programs, the conditions for entry to these programs, understanding the importance of postgraduate education in terms of professional expertise or career development, managing the possible budget that may be needed in the education process, and briefly knowing the details of postgraduate study. As a result, raising the awareness of university students about postgraduate education can help increase their demands for this education and thus reveal a positive change in their postgraduate study intentions.

This study aims to examine the correlations between academic achievement, awareness about postgraduate study and postgraduate study intentions of theological students. It is important to investigate the relationship between these variables, which is one of the factors affecting the goals of theological students to participate in postgraduate education, and to contribute to an awareness about career self-efficacy of theological students. On the other hand, determining the relationships between these variables can help theological students to determine their career goals and to better understand the factors that play a role in shaping their life span. From this point of view the following hypothesis were tested in the study:

H1. There is a significant correlation between the academic achievement of theological students and the their awareness about postgraduate study.

H2. There is a significant correlation between the academic achievement of theological students and their postgraduate study intentions.

H3. The academic achievements of theological students significantly predict their postgraduate study intentions.

H4. The awareness about postgraduate study of theological students significantly predicts their postgraduate study intention.

In order to examine these correlations, the study was designed in the causal survey model. The obtained data were tested with a multiple linear regression model. The sample of the study consisted of 273 theological students studying in the 2021-2022 academic year from 5 universities, which were reached by convenient sampling technique.

In the analysis of the data, there was no significant relationship between the academic achievement of theological students and their awareness about postgraduate study, and there was a low-level significant relationship between their academic achievement and their postgraduate study intentions ($r = .13$; $p < .05$). On the other hand, it was found that there was a moderate relationship ($r = .71$; $p < .01$) between awareness about postgraduate study and postgraduate study intentions. Accordingly, “H1. There is a significant relationship between the academic achievement of theology students and their graduate education awareness.” hypothesis was not confirmed.

After determining the relationship between the variables, the study was continued with a model based on the assumption that the variables of academic achievement and awareness about postgraduate study together affect the postgraduate study intentions. In this model, the relationships between the variables were analyzed with a multiple linear regression model. Considering the regression results for this model, “H2. There is a significant relationship between the academic achievements of theological students and their postgraduate study intentions.”, “H3. The academic achievements of theology students significantly predict their graduate education intentions.” and “H4. The awareness about postgraduate study of theological students significantly predicts their intention to start postgraduate education.” The hypotheses appear to be confirmed. According to these results, in the relationship between the awareness about postgraduate study of theological students and their postgraduate study intentions, awareness about graduate education explains 53% of the total variance regarding postgraduate study intentions. From this point of view, it can be said that as the awareness level of theological students about postgraduate education increases, their postgraduate education intentions will also increase.

Based on these results, it is possible to increase the motivation of students towards undergraduate education by carrying out activities that will increase their awareness about postgraduate study during the undergraduate education process. For this purpose, activities can be planned for students to obtain information about postgraduate education, courses and advisors, and for the students with whom the instructors want to work with various criteria. In terms of future studies, the relationship between the career barriers experienced by theological students with the postgraduate study intentions and their career decision-making competence can be examined. Again, qualitative studies that can contribute to an in-depth understanding of the current situation and to produce solutions can be carried out in the context of the variables discussed in the study.

Keywords: Religious education, theological students, postgraduate education, postgraduate study awareness, postgraduate study intention.